Een psychodynamische kijk op tien systeemopstellingen over stotteren

Dini Zeggelaar en Henk Zeggelaar

Als onderdeel van een langer lopend pre-pilot-onderzoek werd in het weekend van 12 t/m 14 september 2008 een systeemopstellingenweekend gehouden met louter opstellingen van mensen die stotteren. In dit artikel beperken wij ons tot enige casuïstiek zoals dat in het bovengenoemde weekend naar voren is gekomen. De systeemopstellingen werden begeleid door Eelco de Geus, die logopedie, gedragstherapie en gezinstherapie heeft gestudeerd. Hij werkte tien jaar als therapeut en als docent aan diverse Hogescholen en is mede-oprichter van een Stottercentrum Zwolle. Naast therapeut is hij NLP-master practioner, tri-energetisch counsellor en geschoold in de Transaktionele Analyse en de Gestalttherapie. Tevens bekwaamde hij zich in het systeemopstellingenwerk van Bert Hellinger.

Stotteren vindt in een multicausaal verband plaats. Aan de hand van geanonimiseerde casussen uit het gehouden systeemopstellingenweekend, belichten wij van het multicausale verband de psychodynamische kijk op stotteren.

Systeemopstellingen

Een systeemopstelling, ook wel familieopstelling genoemd, laat in korte tijd zien welke dynamieken in een gezin, over meerdere generaties heen, op de achtergrond meespelen. Een systeemopstelling begint met een intake, waarin de opstellingenbegeleider de deelnemer vraagt naar zijn in te brengen problematiek. In een vraaggesprek wordt de problematiek verder uitgediept en tot een concrete vraag geformuleerd. Die concrete vraag wordt als uitgangspunt voor de opstelling genomen. Voorts vraagt de opstellingenbegeleider naar bijzonderheden in de familie. Zowel in de bloedlijn van vaderszijde als van moederskant. Hierbij kan het gaan om: vroegtijdig overleden kinderen, echtscheidingen, miskramen, oorlogsgeweld, verloren liefdes, ziektes, familiebedrijf, familiekapitaal, et cetera.

Na de intake begint de eigenlijke opstelling. De deelnemer zoekt willekeurig mensen uit die belangrijke personen uit zijn familie gaan representeren. Zo iemand wordt een 'representant' genoemd. Vaak begint een opstelling met representanten voor: 'Vader', 'Moeder' en de 'Deelnemer'. Ook kunnen representanten voor abstracte elementen worden neergezet, zoals 'Stotteren', 'Vrij spreken' of 'Verdriet'. Als de representanten door de deelnemer zijn opgesteld, vertolken zij de gevoelens van de personen/elementen die zij representeren. Hoe dit kan, is niet bekend. Desondanks reageren deelnemers vaak verbijsterd hoe verbluffend echt en treffend een representant de karaktertrekken van zijn moeder, vader, opa of oma neer weet te zetten. Hoewel ze die persoon niet kennen en nog nooit ontmoet hebben.

De opstellingenbegeleider bevraagt één voor één de representanten voor 'Vader', 'Moeder', 'Stotteren', et cetera hoe zij zich voelen. Aan de hand van hun antwoorden stelt de opstellingenbegeleider voor om als representanten van die personen de ervaren gevoelens naar elkaar uit te spreken. Op het uitspreken van die gevoelens gaan de representanten op elkaar reageren: hetzij met woorden, hetzij met een veranderende houding (zoals: gaan kijken, nieuwsgierig worden, wegdraaien, etc.) Ook daarin stimuleert de opstellingenbegeleider de representanten om die gevoelens naar elkaar uit te spreken. Daar waar de echte ouders hun gevoelens in het echte leven vaak niet naar elkaar uit kunnen spreken, vertolken de representanten deze gevoelens en uiten ze deze naar elkaar. Dit proces geeft inzicht in wat er aan verzwegen problematiek in een gezin meespeelt. Door een opstelling kan deze problematiek aan de oppervlakte komen en zichtbaar worden gemaakt. Vanuit een psychodynamische kijk zijn opstellingen een waardevol instrument om snel inzicht te krijgen in onderliggende problematiek bij symptomen, zoals stotteren en andere spraak-/taalstoornissen.

Op een gegeven moment is er een keerpunt in de opstelling, waar de opstellingenbegeleider op inhaakt door de opstelling te leiden naar de ideale situatie. Hierdoor krijgt de deelnemer een ander beeld over zijn ingebrachte vraag te zien. Dit alles kan tot nieuwe inzichten bij de deelnemer leiden.

Overeenkomsten in familiedynamieken

Van de tien opstellingen zijn video-opnames gemaakt. Deze hebben we achteraf geanalyseerd op overeenkomende dynamieken (overeenkomende gedragingen in de familie). De belangrijkste dynamieken en hun samenhang staan hieronder in een vereenvoudigd schema weergegeven.

Psychodynamische ontwikkeling in deze tien opstellingen

Hieronder geven we een korte toelichting op de dynamieken die in het schema benoemd zijn. Uiteraard zijn er nog meerdere dy-

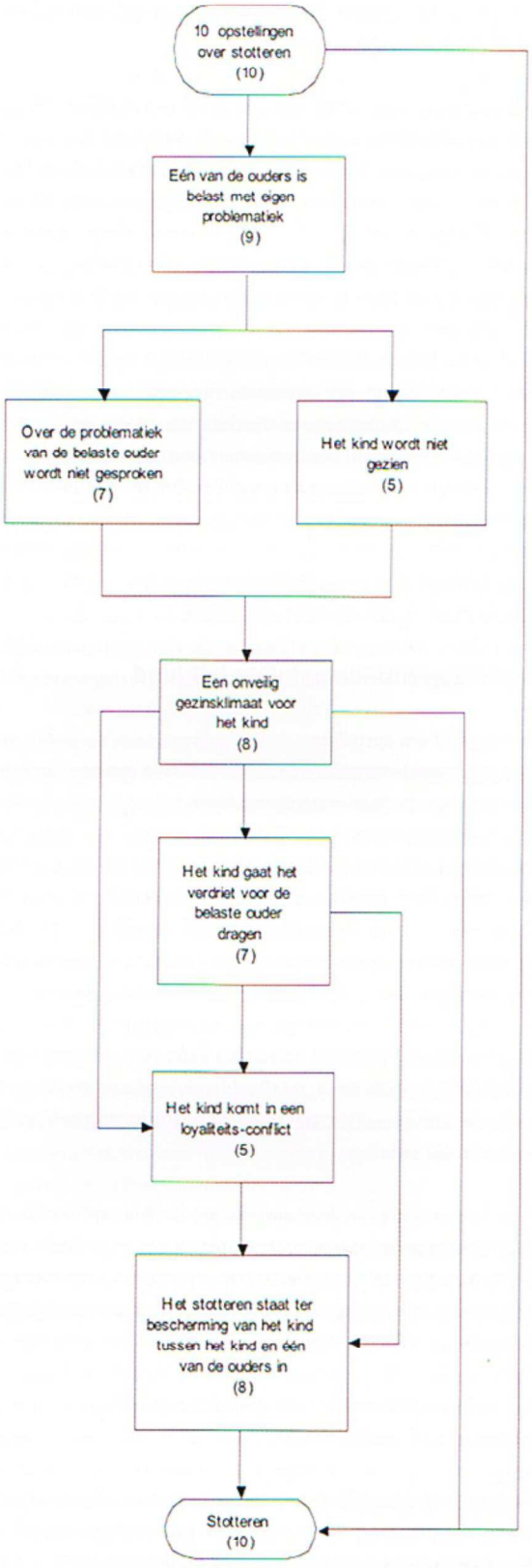

Figuur 1. Vereenvoudigd schema: "samenhang van de belangrijkste dynamieken binnen tien opstellingen over stotteren". Het aantal opstellingen waarin de desbetreffende dynamiek werd waargenomen, staat tussen haakjes vermeld.

namieken te onderkennen, maar vanwege de eenvoud zijn alleen de meest voorkomende dynamieken in het schema benoemd.

Eén van de ouders is belast met eigen problematiek

Eén van de ouders is belast met eigen problematiek. Deze problemen kunnen van allerlei aard zijn en buiten de invloedsfeer van de ouder liggen. Ouders hebben daarom geen schuld. Wel kan er gekeken worden naar wat verbeterd kan worden. Problemen kunnen zowel zijn ontstaan in het gezin van herkomst van de ouder, als in het eigen gezin. Voorbeelden van problemen die zijn ontstaan in het gezin van herkomst van de ouder zijn: vroegtijdig overleden kind(eren), trauma's verband houdende met de oorlog, incest, armoede, et cetera. Voorbeelden van problemen die in het huidige gezin zijn ontstaan, zijn: vroegtijdig overleden kind(eren), gehandicapt kind, buitenechtelijke relatie, grote tegenstelling tussen de gezinnen van herkomst van beide ouders.

Over de problematiek van de belaste ouder wordt niet gesproken

In een goed bedoelde poging om de belaste ouder niet extra te bezeren, worden in het huidige gezin de problemen, of het verdriet van de belaste ouder, doodgezwegen. "Als we het er niet over hebben, dan is het er niet".

Kind wordt niet gezien

Doordat de belaste ouder en/of het gezin zodanig met hun eigen problemen, of verdriet belast is, kan het kind door die ouder onvoldoende gezien worden, zoals het kind waarlijk is.

Een onveilig gezinsklimaat voor het kind

Echter, hoe goed verzwegen ook, kinderen voelen aan dat er iets is. Doordat niet over de problemen of het verdriet wordt gesproken, weet het kind niet wat er aan de hand is. Dit leidt voor het kind tot een onveilig gezinsklimaat. Evenals dat een kind het 'niet voldoende gezien worden' als een onveilig gezinsklimaat kan ervaren.

Het kind gaat het verdriet voor de belaste ouder dragen

In een poging om het gezinsklimaat veilig te maken, gaan daarvoor gevoelige kinderen het probleem, of het verdriet voor de ouder(s) dragen.

Het kind komt in een loyaliteitsconflict

Het kind kan daardoor niet meer kind zijn en zal het 'dragen van het probleem of het verdriet voor de ouder' versus 'zichzelf kunnen zijn' als niet-verenigbaar ervaren, waardoor het in een loyaliteitsconflict terecht komt. Tegelijkertijd ervaart het kind in zichzelf dubbele gevoelens. Enerzijds houdt het kind van zijn ouders, anderzijds voelt het zich door de ouder(s) afgewezen. Op het ene moment ervaart het liefde van zijn ouder(s), op het andere moment (als de ouder door problemen of verdriet wordt overmand) ervaart het kind geen liefde en voelt het zich afgewezen. Het kind begrijpt niet wat er aan de hand is. Het voelt dat er iets is en weet niet wat er is. Natuurlijk houdt het kind

van zijn ouders, maar er is iets wat het niet kan plaatsen. Door deze dubbele gevoelens kan het kind in een loyaliteitsconflict terechtkomen.

Het stotteren staat ter bescherming van het kind tussen het kind en één van de ouders in
Om zich uit dit loyaliteitsconflict te bevrijden, kan het kind een symptoom ontwikkelen (in ons geval 'stotteren') dat als een beschermend schild tussen de ouder en het kind functioneert. Als het kind geen liefde ervaart van de met problemen of verdriet belaste ouder, schermt het kind z'n gevoel voor afwijzing door de ouder(s) af door op een onbewust niveau het symptoom 'stotteren' als een muur tussen die ouder en zichzelf te zetten.

Casusbeschrijvingen

Met enkele voorbeelden uit de tien systeemopstellingen over stotteren, lichten we dit toe.

Eén van de ouders is belast met eigen problematiek
In negen van de tien opstellingen kwam naar voren dat één van de ouders belast is met eigen problematiek. Dit waren problemen van allerlei aard. Desondanks hebben ze met elkaar gemeen dat ze een emotionele belasting leggen op het latere eigen gezin. Ook bij de tiende opstelling hebben we het vermoeden dat de moeder met eigen problematiek belast is, maar dit is niet expliciet in beeld gekomen en daarom niet als zodanig gescoord.

Vanwege de leesbaarheid duiden we in de hierna gegeven voorbeelden de representanten van mensen en elementen (bijvoorbeeld stotteren) aan door het woord tussen aanhalingstekens te zetten en met een hoofdletter te beginnen.

Het stotteren staat ter bescherming van het kind tussen het kind en één van de ouders in
In acht van de tien opstellingen zagen we dat 'Stotteren' tussen 'Deelnemer' en een 'Ouder' in stond.

Voorbeeld uit een opstelling
Bij één van de opstellingen bleek de vader van de deelnemer opgenomen te zijn geweest in een psychiatrische kliniek. De ouders zijn gescheiden en de kinderen hebben al jaren geen contact met hun vader gehad.

In de beginopstelling zette de deelnemer 'Stotteren' tussen 'Deelnemer' en 'Vader' in. Aan de andere kant zette hij 'Moeder'. Daarmee stonden van links naar rechts op een rij: 'Moeder', 'Deelnemer', 'Stotteren' en 'Vader'.

Opvallend aan dit beeld was dat 'Deelnemer' en 'Stotteren' tussen 'Vader' en 'Moeder' in stonden. Dit kan geïnterpreteerd worden als, dat het voor de ouders moeilijk is om tot elkaar te komen. Blijkbaar heeft de deelnemer het maken van contact tussen de ouders op zich genomen. Tijdens de opstelling merkte de deelnemer op dat hij vroeger inderdaad veel heeft gedaan om zijn ouders bij elkaar te houden.

In de opstelling zegt 'Stotteren' over de rol van stotteren: "ik sta echt tussen 'Deelnemer' en 'Vader' in. Zo voel ik het ook echt en ik was heel blij dat 'Deelnemer' de andere kant op keek en niet naar 'Vader' keek. Daar ben ik een beetje gefocust op, dat hij maar de andere kant op blijft kijken. Er is geen dreiging vanuit 'Vader', maar het voelt wel als gevaarlijk voor 'Deelnemer' om zich met 'Vader' bezig te houden. Dus daarom sta ik er tussenin". 'Stotteren' licht verder toe dat hij er niet staat om de 'Deelnemer' te beschermen voor 'Vader', dat is niet de dreiging. Maar 'Vader' draagt een probleem met zich mee, waarvoor 'Stotteren' de 'Deelnemer' wil beschermen. In een poging om 'Vader' te helpen, heeft de 'Deelnemer' namelijk de neiging om de problemen van 'Vader' over te nemen. Om te voorkomen dat de 'Deelnemer' de problemen van 'Vader' gaat dragen, staat 'Stotteren' ter bescherming van de 'Deelnemer' tussen 'Vader' en de 'Deelnemer' in zodat deze de problemen van 'Vader' niet ziet. Daarin is 'Stotteren' beschermend.

Onveilig gezinsklimaat voor het kind

Voorbeeld uit een opstelling
Tijdens de Tweede Wereldoorlog zat de vader van een deelnemer in een verzetsgroep. Deze verzetsgroep is door de vader verraden (de omstandigheden hiervan zijn onbekend). Daarna zijn de andere verzetsleden gefusilleerd. Kort na de oorlog werd de vader van de deelnemer in een psychiatrisch ziekenhuis opgenomen. Nadat hij uit het psychiatrisch ziekenhuis ontslagen was, ging hij met zijn vrouw en kinderen iedere zomer op vakantie naar zee, waar hij met zijn gezin de graven van de omgekomen verzetsleden bezocht.

Uit de opstelling blijkt dat 'Vader' het liefst zijn verzetskameraden wil volgen in de dood. De 'Deelnemer' gaf aan dat hij al op eenjarige leeftijd, ver voordat de cliënt begon te stotteren, bang was voor zijn vader.

Onze interpretatie van deze opstelling is dat het verdriet van de vader om de gefusilleerde verzetsgroep wordt opgemerkt door het kind. Echter, de context van het verdriet van vader is voor een baby en later peuter, kleuter en jongere natuurlijk niet duidelijk. Het verdriet van vader was voor het kind beangstigend en heeft hij niet kunnen verwerken. Het verband tussen stotteren, de angst voor het verdriet van de vader en de gefusilleerde verzetskameraden werd niet gelegd.

In systeemopstellingen aangegeven oplossingen

In alle systeemopstellingen is gekeken naar wat het keerpunt in de opstelling is waarop het stotteren bij die deelnemer af zou nemen. In systeemopstellingen waar een ouder zwaar belast is met eigen problematiek/verleden wordt in zeven van de negen systeemopstellingen expliciet aangegeven dat het laten kijken van de ouder naar zijn eigen probleem bijdraagt aan een oplossing.

(Vervolg van voorgaande casus).

Nadat 'Vader' knielt voor 'Slachtoffers van de verzetsgroep' zegt de 'Deelnemer': "Als dat er mag zijn, heb ik geen angst". Aan het eind van de opstelling merkte de cliënt op dat hij het koud krijgt als er een gevoel is dat niet kan stromen. Door dat hardop uit te spreken, kreeg hij het weer warm.

Wij interpreteren deze opstelling als: pas als 'Vader' zijn verdriet toont, dat hij het liefst met zijn verzetskameraden had willen sterven, in plaats van zijn verdriet voor zijn gezin verborgen te houden, heeft 'Deelnemer' geen angst meer. Gevoelens dienen te stromen bij hem. Het inhouden en onderdrukken van gevoelens door vader leidt bij zijn zoon tot angsten die uiteindelijk bij hem tot verschillende psychosomatische klachten voeren, waaronder stotteren.

Bespreekbaar maken van het verzwegen probleem leidt tot opluchting bij de deelnemer

In systeemopstellingen waar een probleem in een gezin verzwegen wordt, werd in zeven van de zeven systeemopstellingen expliciet aangegeven, dat alleen al het bespreekbaar maken van het verzwegen probleem bijdraagt aan een oplossing.

Voorbeeld uit een opstelling

In de opstelling van een andere deelnemer is in plaats van 'Stotteren' gekozen voor het element 'Spreken en leven met kracht', om daarmee het te bereiken doel aan te geven. Halverwege de opstelling komen vermoedens over een NSB-verleden van het gezin van herkomst van de moeder naar boven.

Nadat er gevraagd wordt of moeder mogelijk uit een NSB-gezin zou kunnen komen, vertelt de deelnemer dat daarover een vaag verhaal de ronde doet dat door zijn moeder wordt ontkend.

Of een NSB-verleden waar is, of niet, weten we niet. Zeker is dat er iets vaags in de familie hangt dat verzwegen wordt. In de vorm van het element 'Dat wat niet gezegd mag worden' werd dit in de opstelling ingebracht.

Nadat de deelnemer over het vage verhaal in de familie vertelde, meldde de 'Deelnemer' dat dit voor hem heel goed voelt. Hij voelt zich heel sterk en hij wil 'Spreken en leven met kracht' aankijken en wil zeggen: "Kom maar".

Daar waar de 'Deelnemer' tot dan toe 'Spreken en leven met kracht' niet kon aankijken, lukt dat opeens wel, nadat het familiegeheim, het vermoeden van een NSB-verleden van moeder, uitgesproken werd.

Tegen 'Dat wat niet gezegd mag worden' spreekt 'Moeder' de helende woorden uit: "Het doet pijn om jou te zien. We hebben het nooit uit mogen spreken. Van wie weet ik niet, alsof ik het niet mocht zeggen. Ik hou van mijn ouders. Ik hou van allebei mijn ouders wat er ook gebeurd is. Kijk alsjeblieft vriendelijk naar ons en toch ook naar mijn kinderen. Ik dacht als ik het niet zeg, dan is het er niet". Daarop meldt 'Deelnemer' dat er voor hem iets wezenlijks verandert. Van 'wie ben ik?' naar 'dit ben ik'.

Vergelijking met bevindingen uit andere onderzoeken

Raakvlakken met uitkomsten van andere onderzoeken

In het boek 'Psychodynamik des Stotterns' noemt de auteur J. Kollbrunner (2004) een aantal bevindingen uit diverse onderzoeken over gezinnen met stotterende kinderen. Dr. phil. Jürg Kollbrunner is werkzaam als klinisch psycholoog en psychotherapeut aan de Universiteits-HNO-kliniek van het Inselspitals in Bern.

Hieronder vermelden we welke van de door hem genoemde bevindingen raakvlakken hebben met de door ons gevonden systeemdynamieken.

Eén van de ouders is zwaar belast met eigen problematiek/verleden

- Moeders van stotterende kinderen zijn/hebben, in vergelijking met andere moeders, vaker:
  - Onderdrukte nijd/woede, onderdrukte vijandelijke gevoelens.
  - Zijn op een vergelijkbare wijze emotioneel onrijp als het stotterende kind.
  - Berichten vaker van eigen woede-uitvallen.
  - Nerveus, overgevoelig, met weinig geduld.
  - Berichten sporadischer van gelukkige familiegebeurtenissen.

- Vaders van stotterende kinderen zijn/hebben, in vergelijking met andere vaders, vaker:
  - Angstiger.
  - Psychosomatisch minder stabiel.
  - Sterke projecties van vijandelijke gevoelens.
  - Neurotisch.

Onveilig gezinsklimaat

- Ouders van stotterende kinderen vormen, in vergelijking met andere ouders, vaker een minder harmonieuze familie.
- Moeders van stotterende kinderen berichten, in vergelijking met andere moeders, sporadischer van gelukkige familiegebeurtenissen.
- Vaders van stotterende kinderen zijn, in vergelijking met andere vaders, vaker afstandelijker, onberekenbaarder, humeurig.
- Stotterende kinderen en jongeren hebben in vergelijking met andere niet-stotterende kinderen/jongereren vaker:
  - nachtmerries en angstdromen.
  - vader als straffend en weinig ondersteunend ervaren.
  - angst voor verrassende verschijningen van de vader.
  - angst en vijandigheid tegenover de vader.
- Volwassen stotteraars misten, in vergelijking met andere niet-stotterende volwassenen, thuis warmte en begrip.

Er is iets dat niet uitgesproken wordt

- Ouders van stotterende kinderen versus ouders van niet-stotterende kinderen:

- proberen vaker hun gevoelens voor hun kinderen te verbergen.
- dragen vaker hun problemen niet uit.
- bewaren vaker familiegeheimen.

Loyaliteitsconflict

- Stotterende kinderen en jongeren tonen, in vergelijking met niet-stotterende kinderen/jongeren, dubbel zoveel symptomen van emotionele stoornissen.

Discussie

Doordat dit systeemopstellingenweekend een beperkte omvang heeft, kunnen onze bevindingen slechts initiërend zijn voor verdere gedachtegangen en onderzoek.

Hoe komt het dat het sommige mensen niet lukt om een spreektechniek toe te passen?

Uit een aantal opstellingen bleek dat stotteren een beschermende functie voor de deelnemer heeft. Hoe verhoudt zich dit met het toepassen van een spreektechniek om minder te stotteren?

Voorbeeld uit een opstelling

Eén van de deelnemers bracht als opstelling de vraag in: "hoe komt het dat het me vaak niet lukt om een spreektechniek toe te passen?" Uit die opstelling bleek dat 'Moeder' gebukt ging onder een zwaar verdriet, waarover niet gesproken werd. Zelfs 'Vader', die sterk oogde, was niet bij machte om zijn vrouw daarin tot steun te zijn. De 'Deelnemer' voelde zich sterk aangetrokken tot het verdriet van 'Moeder' en wilde haar helpen. Echter, het verdriet van 'Moeder' is voor een klein jongetje veel te groot. Het 'Stotteren' gaf aan dat hij tussen de 'Deelnemer' en 'Moeder' in stond, ter bescherming van de 'Deelnemer' zodat de 'Deelnemer' het verdriet van 'Moeder' niet hoeft te zien.

De beschermende functie van stotteren is in deze opstelling dat stotteren het jongetje wil beschermen tegen de grote impact van het verdriet van moeder op hem.

Gaat de cliënt een spreektechniek toepassen om het stotteren van buitenaf te doen verminderen, dan neemt de bescherming tegen de impact van het verdriet van zijn moeder af. Omdat het verdriet van moeder te heftig voor hem is, zal tegelijk met het afnemen van het stotteren, de neiging tot stotteren toenemen om hem te beschermen tegen het verdriet van moeder. Door de dubbele beweging die het stotteren hier maakt (afname met tegelijkertijd toename), lijkt het alsof een spreektechniek niet helpt. Hierdoor is een afname van stotteren bij het toepassen van een spreektechiek bij deze deelnemer niet waarneembaar. Uit de opstelling blijkt dat bij deze deelnemer een diepere laag, een gezinsdynamiek, onder het stotteren ligt.

Suggesties voor onderzoek

Onderzocht zou kunnen worden of, bij mensen bij wie stotteren een onbewust beschermende functie heeft, het effectiever kan zijn om eerst de beschermende functie van het stotteren te behandelen. Voor het behandelen van de beschermende functie van het stotteren, het wegnemen van de reden voor het stotteren, kan naar een psycholoog verwezen worden. Een psycholoog kan de cliënt leren hoe op een andere, meer efficiëntere manier met de bedreiging om te gaan.

In de voorgaande casus stond 'Stotteren' ter bescherming van de deelnemer tussen de 'Deelnemer' en 'Moeder' in, opdat de deelnemer het verdriet van 'Moeder' niet hoefde te zien. In zo'n geval zou een psycholoog de cliënt kunnen leren dat het verdriet van moeder, het verdriet van moeder is. Dat de cliënt het verdriet van moeder niet voor haar hoeft op te lossen. Dat het aan moeder is om met haar verdriet om te gaan. Door dat inzicht en door te leren zich beter af te grenzen voor het verdriet van moeder, zal de noodzaak voor bescherming afnemen. In een later stadium kan de cliënt leren om met woorden aan te geven, waar zijn grenzen van steun geven in verdriet liggen. Op die manier leert de cliënt op een efficiëntere manier zichzelf te beschermen, waardoor de beschermende functie van stotteren niet meer nodig is.

Idealiter zou een samenwerking tussen logopedist en psycholoog wenselijk zijn. Dat een cliënt twee therapieën tegelijk volgt: sessies bij een psycholoog voor het behandelen van de beschermende functie van stotteren en sessies bij de logopedist om een spreektechniek te leren. Doordat zowel de psycholoog als de logopedist z'n eigen expertise in de behandeling van de cliënt inbrengt, ontstaat een optimale behandelingscombinatie. Hierdoor wordt de kans van slagen groter.

Enkele aspecten zijn:

Daar waar onverwerkte problematiek door de ouder(s) verzwegen wordt, in plaats dat hulp voor de ouder(s) wordt gezocht, kunnen onderdrukte emoties als een spanningsbron boven het gezin hangen. Het kind kan dit op een dieperliggend niveau als een onveilige gezinssituatie ervaren. Om zich tegen de onderdrukte emoties van een ouder te beschermen, kan het kind onbewust een symptoom creëren dat als bescherming tussen de ouder en het kind in staat. In het geval dat er een zwakke timingstoornis is, kan het symptoom stotteren worden gevormd. Het stotteren van het kind kan, door onderdrukte emoties/problematiek bij de ouder en de bijbehorende spanningen, in stand worden gehouden.

Om een mogelijk meespelende familiedynamiek zichtbaar te maken, kan een systeemopstelling als een belangrijk diagnostisch hulpmiddel en als ondersteuning van een therapeutisch proces worden gezien. Als zodanig biedt een systeemopstelling een belangrijke bijdrage, maar ze is geen vervanging van andere stottertherapeutische benaderingen. Ze verbreedt en verdiept echter het perspectief op stotteren en de ingebondenheid van de symptomen in de dynamiek van het gehele familiesysteem.

Als er sprake is van een op de achtergrond meespelende familiedynamiek, kan het raadzaam zijn om voor de desbetreffende persoon(en) aanvullende hulp te zoeken. Uit deze tien opstellingen bleek dat het hier veelal (één van) de ouders betrof. Hulp aan de ouders kan geboden worden door psycho- of relatietherapie.

Door diegenen voor zijn/haar eigen problematiek te laten behandelen, kan het gezinsklimaat zich ontspannen. Hierdoor heeft de stottertherapie van het kind meer kans van slagen.

Meer informatie over het pre-pilotonderzoek "In relatie met stotteren" is te lezen op www.stotteren.info, waar ook de volledige rapportage besteld kan worden.

Andere artikelen over systeemopstellingen bij spraak-/taalstoornissen

De bevindingen uit dit opstellingenweekend met een zeer beperkte omvang, sluiten aan bij het artikel "De plaats van de klacht" van De Geus (2006). Hierin wordt een breed overzicht gegeven van systeemopstellingen bij logopedie en stotteren. In het artikel "Systeemopstellingen bij stemtherapie, wat heeft mijn stem mij te zeggen" van Grooten (2010) wordt aangegeven hoe systeemopstellingen kunnen worden ingezet om achterliggende problemen helder en bespreekbaar te maken.

Samenvatting

Bij tien systeemopstellingen van volwassen mensen die stotteren, blijkt dat, naast het stotteren, problemen bij de ouders speelden. Een overeenkomst in deze opstellingen is dat in het gezin van herkomst van de deelnemers de familie moeilijk met hun problemen om konden gaan. Een opgroeiend kind kan dit als een onveilig gezinsklimaat ervaren. Om zich tegen de impact van de problematiek van de ouder te beschermen, kan een kind een symptoom, bijvoorbeeld stotteren, ontwikkelen. Daarmee kan de beschermende functie van een symptoom een duurzaam resultaat van de stottertherapie verminderen.

Summary

At system constellations with ten adults who stutter, it appears that the problem of stuttering is also related to unresolved issues of their parents. In all of these constellations, the family has difficulties to handle their problems. A child can experience this as an unsafe family climate. To protect itself and to counter the impact of the issue of the parents, the child may develop a symptom, for instance stuttering. The protective function of symptoms might decrease a lasting effect of the stutter therapy.

Auteurs

Stichting Support Stotteren, Henk & Dini Zeggelaar, Email: info@stotteren.info. Websites: www.stotteren.info en www.allesoverstotteren.nl

Literatuur

- *Bouwkamp, R., Bouwkamp, S. (2009). Handboek Psychosociale Hulpverlening. Utrecht: De Tijdstroom*
- *De Geus, E. (2006). De plaats van de klacht. Logopedie & Foniatrie.*
- *Grooten, H. (2010). Systeemopstellingen bij stemtherapie, wat heeft mijn stem mij te zeggen. Logopedie &Foniatrie.*
- *Kollbrunner, J. (2004). Psychodynamik des Stotterns. Stuttgart: W. Kohlhammer.*

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Word Master Neurorevalidatie!

Werkt u als ergotherapeut met neurologische patiënten? Wilt u zich verder ontwikkelen in multidisciplinaire zorgprocessen? Een voortrekkersrol hebben bij zorgvernieuwingen die er toe doen voor uw patiënten en collega's? Zoekt u naar verbinding van wetenschappelijke kennis en praktijk? Start met deze masteropleiding voor paramedici en (neuro)verpleegkundigen!

KOM NAAR DE OPEN DAG OP 16 JUNI IN NIJMEGEN

Master Neurorevalidatie

- Verdieping in neurorevalidatie, neuropsychologie, ICF
- Actuele kennis van klinimetrie en behandeling
- Stimulerende ontwikkeling van leiderschapskwaliteiten
- Inspirerend praktijkgericht onderzoek
- Efficiënte en effectieve zorginnovaties
- Direct profijt voor uw werkgever
- Profiteer nu van de **korting!** (vanwege overheidssubsidie)

T (024) 353 06 00 | E masters@han.nl

HAN www.han.nl/masters

MASTERPROGRAMMA'S

HAN Masteropleidingen zijn door de NVAO geaccrediteerd